

**КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ТА КРИМІНАЛІСТИКА;
СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА; ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ**

УДК 343.431

БАСАЛИК С.А.

**ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДРОЗДІЛІВ
ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ
ІЗ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ**

У статті розглядаються основні напрями організації оперативно-розшукової діяльності Державної прикордонної служби України у сфері протидії торгівлі людьми, на ґрунті чого визначаються її цілі та напрями. Визначено кримінологічні ознаки, відповідно до яких доцільно здійснювати оперативний пошук для протидії торгівлі людьми. Розглянуто порядок проведення опитування жертв торгівлі людьми, результати якого надалі впливають на здійснення оперативно-розшукової діяльності. У статті викладено погляди на необхідність налагодження міжнародного співробітництва в питаннях протидії злочинності, пов'язаної з торгівлею людьми.

Ключові слова: Державна прикордонна служба України, торгівля людьми, організована злочинність, оперативно-розшукова діяльність.

В статье рассматриваются основные направления организации оперативно-разыскной деятельности Государственной пограничной службы Украины в сфере противодействия торговле людьми, на основе чего определяются ее цели и направления. Определены криминалистические признаки, по которым целесообразно осуществлять оперативный поиск при противодействии торговле людьми. Рассмотрен порядок проведения опроса жертв торговли людьми, результаты которого влияют на оперативно-разыскную деятельность. В статье изложены взгляды на необходимость налаживания международного сотрудничества в вопросах противодействия преступности, связанной с торговлей людьми.

Ключевые слова: Государственная пограничная служба Украины, торговля людьми, организованная преступность, оперативно-разыскная деятельность.

The article deals with the main directions for the organization of the operational-investigative activity of the State Border Guard Service of Ukraine in the field of counteraction to human beings trafficking, on which basis the goals and directions are determined. The criminological features are determined, according to which expediently to carry out an operational search while the counteraction to human beings trafficking is accomplishing. It has been considered the order of conducting victims of human beings trafficking interrogation, whose results further will influence on operational- investigative activities. The article is outlined the views on the necessity of international cooperation establishing in the counteraction to human beings trafficking.

Key words: State Border Guard Service of Ukraine, human beings trafficking, organized crime, operational- investigative activity.

Вступ. Торгівля людьми як форма транснаціональної організованої злочинності становить особливу загрозу для нашої держави.

Із часу набуття Україною незалежності жертвами торгівлі людьми стали, за різними оцінками, від 160 до 230 тисяч її громадян [1, с. 29; 2, с. 12]. Зростають масштаби незаконної трудової

експлуатації українських громадян за кордоном, їх втягування в сексуальну експлуатацію, різного роду протиправну діяльність. Отже, спостерігається масове порушення прав людини щодо українських громадян, яке досягло рівня, що становить загрозу національній безпеці України. Для нашої країни це явище має виражений транскордонний характер, оскільки місцем призначення жертв торгівлі людьми – громадян України здебільшого є іноземні країни, де і відбувається їх незаконні продаж та експлуатація. Це зумовлює необхідність залучення до протидії цьому явищу Державної прикордонної служби України.

Питанням протидії торгівлі людьми присвячені роботи широкого кола українських науковців. Їхня увага зосереджена, зокрема, на організації діяльності органів внутрішніх справ та на реалізації політики нашої країни в цій сфері. Так, С. Грищенко розглядає питання протидії торгівлі людьми з погляду діяльності правоохоронних органів та забезпечення прав жертв цього злочину [3, с. 223]. Монографічне дослідження М. Набрусько присвячене питанням кримінального провадження щодо такого роду злочинів та взаємозв'язку між процесуальною й оперативно-розшуковою діяльністю підрозділів внутрішніх справ [4, с. 202]. Ці ж питання розглядаються у виданих 2017 р. методичних рекомендаціях, підготовлених авторським колективом [5, с. 159]. Цікаві також видання, присвячені діяльності органів прокуратури [6, с. 166] та суду [7, с. 159] у протидії торгівлі людьми та забезпечення взаємодії між ними й органами внутрішніх справ.

У дисертаційному дослідженні П. Горбасенка [8, с. 22] та в підготовлених Л. Черечукіною і М. Яковенко методичних рекомендаціях [9, с. 135] розглядаються питання методики та тактики розслідування органами внутрішніх справ України злочинів, пов'язаних із торгівлею людьми.

Питання міжнародного співробітництва Міністерства внутрішніх справ (далі – МВС) України в протидії торгівлі людьми розглянуто в дисертаційному дослідженні В. Філашкіна [10, с. 194].

Н. Лукач у своєму дисертаційному дослідженні розглядає питання протидії цьому явищу з погляду внутрішньої та зовнішньої політики України [11, с. 20]. Також питанням формування політики держави в цій сфері присвячене дисертаційне дослідження А. Пунди [12, с. 20]. У монографічному дослідженні В. Олефіра [13, с. 71] протидія торгівлі людьми розглядається в контексті реалізації міграційної політики держави.

Незважаючи на значну увагу наукового середовища нашої держави до протидії торгівлі людьми, варто констатувати, що питання оперативно-розшукової діяльності підрозділів Державної прикордонної служби України в цій сфері залишаються недостатньо мірою дослідженими. Зазначене зумовлює актуальність вибраної нами теми дослідження.

Постановка завдання. Мета статті – дослідити основні напрями оперативно-розшукової діяльності Державної прикордонної служби України у сфері протидії торгівлі людьми та визначити її цілі.

Результати дослідження. Ядром оперативно-розшукової діяльності у сфері протидії торгівлі людьми є передусім оперативний пошук, націлений на виявлення ознак цього злочину. Аналіз та оцінка ризиків такої діяльності дозволяють визначити критерії, відповідно до яких такий пошук здійснюватиметься [14, с. 41–44; 15, с. 13–18]. Виявлення ознак торгівлі людьми становить собою діяльність оперативних підрозділів Державної прикордонної служби (далі – ДПС) України, що здійснюється спільно з оперативними й іншими підрозділами інших уповноважених правоохоронних органів, націлену на встановлення можливих фактів продажу й іншої оплатної передачі людини, а також здійснення щодо неї будь-якої іншої незаконної угоди, пов'язаної з її переміщенням через державний кордон України для подальшого продажу або передачі іншим особам. Аналіз ризиків дозволяє націлити оперативний пошук на виявлення найбільш ймовірних об'єктів розроблення, до яких належать фізичні й юридичні особи, причетні до організації торгівлі людьми, або такі, що є її жертвами [16, с. 15–19].

Варто зазначити, що виявленню підлягають ознаки не лише тих злочинів, що вже були вчинені, а й тих, що готуються, що посилює важливість проведення аналітичної роботи, яка в такому разі є не лише допоміжною щодо оперативно-розшукової, а й її складником.

До кримінологічних ознак, відповідно до яких доцільно здійснювати оперативний пошук, можна віднести:

- дані щодо причетності громадянина до протиправної діяльності за кордоном чи в Україні, його депортацію у зв'язку із вчиненням правопорушення;
- виїзд жінки за кордон на досить тривалий час, наприклад, на декілька місяців до країн підвищеного ризику з погляду незаконної сексуальної експлуатації (наприклад, традиційні курортні та туристичні центри, країни Центральної Європи, Близького Сходу, арабські країни).

Особливої уваги потребують такі особи, що направляються до країн, де тривають збройні конфлікти та розміщені значні миротворчі сили;

- регулярний виїзд за кордон у складі туристичних груп до країн підвищеного ризику з погляду торгівлі людьми;

- незаконний перетин кордону особами, що підпадають під ознаки потенційних жертв торгівлі людьми;

- використання особами фірм із працевлаштування, туристичних агенцій тощо, що вже потрапляти в поле зору як причетні до організації переміщення жертв торгівлі людьми.

Здійснення оперативного пошуку передбачає і формулювання ознак потенційного злочинця, причетного до організації торгівлі людьми.

Дослідниками вказується на те, що такими особами є чоловіки у віці від 18 до 40 років, з повною середньою освітою, цілком або частково працевлаштовані [9, с. 31]. На нашу думку, цю категорію варто доповнити жінками – колишніми жертвами торгівлі людьми, зазвичай віком від 30 до 45 років, без постійного працевлаштування, часто це мешканки (інколи і громадянки) країн призначення. Саме такі особи найчастіше є вербувальниками жертв торгівлі людьми і часто супроводжують їх до країн призначення, зокрема під час перетину ними державного кордону.

Морально-психологічні якості таких осіб характеризуються вираженою криміналізацією, тобто легкістю вчинення протиправних дій, відсутністю психологічних чи моральних запобіжників від здійснення злочинів, зокрема насильницьких. Їхня мотивація виражено корислива. Ставлення до інших осіб має суто утилітарний характер: особа розглядається як джерело доходу, наявність у неї людських прав та гідності не визнається.

Дослідники вказують на те, що такі кримінальні структури мають високий рівень організації, виражену ієрархічну структуру та розподіл ролей: організатор, вербувальник, провідник, кур'єри, іноземні покупці, особи, що організовують оформлення необхідних документів [9, с. 31]. Аналіз наявної в нас інформації свідчить про те, що такого роду побудова була характерна для кримінальних структур, причетних до торгівлі людьми, у 1990-ті рр. Сьогодні наявність визначеної ієрархії не може розглядатися як суттєва ознака цих злочинних угруповань. Такі структури можуть мати вигляд досить плинних кримінальних мереж, члени яких можуть входити водночас до різних угруповань і виконувати в них різні функції. Часто вони суміщають ролі організатора, вербувальника, провідника та кур'єра. Покупцями можуть бути особи, які в минулому або за інших обставин були постачальниками або навіть жертвами торгівлі людьми. Корумповані представники органів державної влади України, що здебільшого сприяють діяльності таких структур і гарантують їхню безпеку, можуть бути і безпосередніми організаторами протиправних акцій, у такий спосіб вони максимізують власний прибуток. Співробітники транспортних компаній можуть бути перевізниками та кур'єрами, доставляти як жертв торгівлі людьми, так і грошові кошти, отримані внаслідок їх незаконної експлуатації.

Таке суміщення ролей суттєво ускладнює процес оперативно-розшукової та слідчої діяльності, встановлення всіх осіб, причетних до вчинення злочину.

На нашу думку, доцільно виділити дві основні риси, притаманні оперативно-розшуковій діяльності із протидії торгівлі людьми, що відрізняють її від такої діяльності за іншими лініями.

По-перше, вона має бути спрямована передусім на своєчасне встановлення потерпілих – жертв торгівлі людьми. Особливо важливо це щодо жінок – жертв торгівлі людьми з метою незаконної сексуальної експлуатації і має значення як з погляду їхнього забезпечення, недопущення порушення щодо них прав людини, так і в контексті подальшого кримінального провадження, формування належної доказової бази та притягнення до відповідальності винних осіб. Водночас варто зважати на те, що часто такі особи не володіють кількома-небудь повною інформацією стосовно осіб, які здійснювали щодо них незаконні дії, а також і щодо інших жертв торгівлі людьми. Окрім того, такі особи можуть бути незацікавлені в розкритті обставин здійснення щодо них протиправних дій. З огляду на це, опитування встановлених жертв торгівлі людьми потребує ретельної підготовки. Необхідне налагодження співробітництва з потерпілими особам, водночас це співробітництво має тривати і під час здійснення заходів у межах кримінальних проваджень. Потерпілій повинні бути роз'яснені її права, зокрема і щодо захисту інформації щодо неї, недопустимості розголошення відомостей, що її ганьблять, а також гарантування її особистої безпеки як учасника кримінального судочинства.

Під час опитування необхідно з'ясувати таку інформацію:

- обставини знайомства потерпілої з організаторами виїзду за кордон, наявна інформація щодо організаторів та їхніх зав'язків, пропозицій, що ними робилися (умови праці, оплата, зокрема, послуг посередників, оформлення документів, придбання квитків тощо);

- способи оформлення документів для подорожування за кордон, осіб, які цим займалися, зокрема в органах державної влади;
- обставини виїзду за кордон та перебування в інших країнах, хто їх супроводжував, контакти зі співробітниками ДПС України й інших органів;
- обставини експлуатації за кордоном, зокрема, щодо зв'язків правопорушників із місцевими органами влади й управління, насамперед правоохоронними органами, а також щодо зв'язків з іншими організованими злочинними угрупованнями;
- можливе застосування щодо таких осіб заходів примусу, насильства, інших форм порушення прав людини – хто саме, коли та за яких обставин. Особливу увагу доцільно звернути на можливе втягування жертв торгівлі людьми у вживання заборонених наркотичних засобів та психотропних речовин, що може призвести до формування в них психічних розладів;
- дані щодо членів кримінальних структур, які здійснювали їх експлуатацію, їхніх зв'язків з іншими злочинними групами, форм та методів їхньої діяльності, організаційної побудови, наявних людських, технічних, фінансових та інших ресурсів, територіального поширення, зв'язків в інших країнах;
- корупційні зв'язки організованих злочинних угруповань, що здійснювали експлуатацію, в Україні та інших країнах – хто саме, характер зв'язку, можливості корупціонерів;
- зв'язки організованих злочинних угруповань з юридичними особами, в Україні та інших країнах – хто саме, характер зв'язку, для чого використовувалися.

Також необхідно з'ясувати, чи добровільно особа погодилася на виїзд за кордон, чи не здійснювалися щодо неї заходи примушування, залякування, обману тощо. Становить інтерес інформація щодо можливої наявності боргових зобов'язань між жертвою торгівлі людьми та злочинцем, що призводить до формування боргової кабали. Також необхідно встановити, чи була жертва обізнана щодо справжньої мети свого виїзду та характеру її майбутньої діяльності за кордоном. Доцільно з'ясувати можливі негативні наслідки перебування особи за кордоном у статусі жертви торгівлі людьми – набуття нею різного роду захворювань, формування наркотичної залежності, потрапляння в боргову кабалу, створення ситуації небезпеки для її рідних та близьких, що може використовуватися злочинцями для шантажу тощо. Це має значення як для належної кваліфікації злочинних дій, так і для визначення того, якої допомоги потребує така особа, а також для усунення можливих спроб криміналітету тиснути на неї під час проведення кримінального провадження.

Якщо особа зверталася по медичну допомогу у зв'язку з небезпечними для її здоров'я наслідками її експлуатації, важлива фіксація цих матеріалів для їх подальшої перевірки й отримання відповідних документів.

Вирішенню підлягає питання щодо відібрання в потерпілих заяв про притягнення винних осіб до кримінальної відповідальності за ст. 149 Кримінального кодексу (далі – КК) України з обов'язковим попередженням про відповідальність за ст. 383 КК України за завідомо неправдиве повідомлення про злочин. Наявність таких заяв не є обов'язковою для початку кримінального провадження, але дозволяє визначитися з подальшим залученням таких осіб до проведення слідчих дій, мінімізувати ризик їхньої відмови від раніше наданих пояснень. Це також сприяє налагодженню психологічного контакту з потерпілими.

Варто враховувати такі обставини. Жертви торгівлі людьми зазвичай є особами із серйозними психологічними травмами, під час опитування вони мають розповідати про обставини подій, які такі травми спричинили. Часто такі особи мають вкрай негативний досвід спілкування зі співробітниками правоохоронних органів не лише в Україні, а й за кордоном. Можлива ситуація, коли такі особи розглядають співробітників правоохоронних органів як співучасників злочинів, жертвами яких вони є. Окрім того, такі особи зазвичай не бажають розголошувати свій статус жертв сексуальної експлуатації чи причетних до заняття проституцією. Такі особи мають підстави побоюватися щодо безпеки як своєї, так і близьких осіб. Варто також враховувати те, що вони можуть мати досвід вживання наркотичних засобів, зокрема під примусом, що зумовлює наявність у них досить серйозних змін психіки. Іншою ознакою таких осіб є те, що вони можуть бути не лише жертвами торгівлі людьми, а й особами, безпосередньо причетними до здійснення такої протиправної діяльності. З огляду на зазначене, таке опитування потребує ретельної підготовки. Так, жертву торгівлі людьми – жінку має опитувати співробітник-жінка. Такий співробітник має ставитися до цієї особи професійно, з повагою до її людської гідності. Інколи може бути доцільним, щоб такий співробітник надалі брав участь у допитах цієї особи під час кримінального провадження, якщо між ним та потерпілим налагоджено відповідний психологічний контакт.

У процесі опитування необхідно встановити максимальний об'єм інформації щодо фактів вчинення злочину, наявних документів, зокрема візиток готелів, клієнтів, рекламних оголошень, а також матеріалів, розміщених у мережі Інтернет.

Увага опитуваної особи може бути звернута і на інших осіб – жертв торгівлі людьми або свідків, зокрема нелегальних мігрантів, що переміщувалися разом із нею. Варто з'ясувати інформацію щодо установочних даних таких осіб, місць їх можливого перебування, вчинення щодо них протиправних дій.

Під час таких опитувань варто звертати увагу на інформацію, реалізація якої потребуватиме задіяння можливостей правоохоронних органів не лише нашої країни, а й іноземних партнерів. Такого роду інформація може направлятися для подальшої реалізації каналами міжнародного оперативного співробітництва або в порядку правової допомоги.

По-друге, торгівля людьми як форма організованої злочинності має виражений і досить специфічний транснаціональний характер. Він полягає в тому, що подія злочину – незаконний продаж людини, позбавлення її документів, здійснення щодо неї насильницьких дій та її незаконна експлуатація, здійснюються на території країн призначення, поза межами України. Це, у свою чергу, потребує налагодження міжнародного співробітництва з партнерськими правоохоронними органами в інших країнах світу. Під час такого співробітництва підлягають встановленню обставини, пов'язані з вербуванням таких осіб, застосуванням щодо них примусу чи насильства, оформленням документів, вивезенням за кордон, передачею іншим організованим злочинним угрупованням, безпосереднім здійсненням експлуатації. Перевірка здійснюється шляхом опитування осіб, причетних до певних подій, дослідження документів тощо.

Отримання інформації від закордонних партнерів потребує досить чіткого їх націлювання на те, яку саме інформацію та де потрібно шукати, а також щодо наявних матеріалів у нашій країні, що можуть використовуватися для притягнення винних до кримінальної відповідальності в країнах призначення жертв. З такою метою доцільно з'ясувати, де саме здійснювалася оплата, в якому розмірі та ким, якими є фінансові стосунки між організаторами торгівлі людьми в нашій країні та за кордоном тощо. Досить часто злочинці попереджають жертв торгівлі людьми про наявність в останніх «боргових зобов'язань» перед особами в інших країнах, які начебто профінансували їхню поїздку, оформлення документів тощо. Інформація про такого роду «боргові зобов'язання» може бути корисною для формування доказової бази за кримінальними провадженнями.

Також доцільно з'ясувати, яким чином злочинцями здійснюються фінансові розрахунки на міжнародному рівні. Здебільшого це здійснюється шляхом безпосередньої передачі готівки, що може передбачати її контрабанду в досить великих розмірах. В іншому разі можуть використовуватися банківські перекази, системи, подібні до Western Union, або криптовалюта. Окрім того, розрахунки можуть здійснюватися й іншими товарами, зокрема забороненими для обігу, серед яких наркотичні засоби, що мають високу вартість (наприклад, кокаїн).

Використання інструментів міжнародного співробітництва також доцільне в межах профілактики торгівлі людьми. Так, більшість жертв цього злочину й осіб, причетних до вчинення цієї протиправної діяльності, перетинають державний кордон України легально, тому підстави для їх затримання зазвичай відсутні. Водночас інформування таких осіб щодо можливостей правоохоронних органів України проінформувати компетентні органи країн призначення стосовно їх перебування на території цих держав та можливого вчинення ними протиправних дій може використовуватися як потужний профілактичний засіб. У цьому зв'язку важливим є як налагодження системи міжнародного співробітництва, так і використання інформації про її функціонування в профілактичній діяльності.

Висновки. У підсумку можна зробити висновки про те, що проведення оперативно-розшукової діяльності має бути спрямоване на досягнення таких основних цілей:

- забезпечення потерпілих-жертв торгівлі людьми, а також свідків;
- встановлення потерпілих від злочину, зокрема тих, що перебувають за кордоном та піддаються незаконній експлуатації, та вжиття заходів для їх звільнення;
- встановлення всього кола осіб, причетних до протиправної діяльності, зокрема корумпованих представників органів державної влади, що надавали їм сприяння, а також характеру зав'язків між ними. Транснаціональний характер цієї злочинної діяльності зумовлює потребу в докладанні додаткових зусиль для встановлення причетних до злочинної діяльності осіб, що перебувають за кордоном;
- встановлення юридичних осіб, що використовувалися для прикриття протиправної діяльності;

- попередження спроб причетних до вчинення злочину осіб уникнути кримінальної відповідальності, знищити сліди злочину, а також вчинити тиск на потерпілих та свідків;
- виявлення та збереження речових доказів, що мають значення для кримінального провадження;
- забезпечення можливостей для відшкодування потерпілим матеріальних збитків, завданих злочином;
- встановлення й усунення причин та умов, що спричинили злочин.

Випробуванням та ефективним засобом боротьби з організованою злочинністю є оперативний пошук. До його стратегічних напрямів можна віднести здобуття інформації безпосередньо із кримінального середовища для визначення намірів та мотивів злочинців, рольового розподілу в кримінальній структурі, а також кола жертв торгівлі людьми – як тих, що піддаються вчиненню щодо них неправомірної угоди, так і тих, що піддаються незаконній експлуатації. Іншими важливими напрямками є встановлення розмірів та місцезнаходження фінансових та інших матеріальних ресурсів, зв'язків криміналітету корупційного характеру, способів вчинення злочинів, каналів переміщення жертв торгівлі людьми тощо.

Список використаних джерел:

1. Міграція в Україні: факти та цифри / Міжнародна організація з міграції в Україні. 2016. 32 с. С. 29.
2. Дослідження з питань міграції та торгівлі людьми в Україні, 2017 / GfK Ukraine, Представництво Міжнародної організації з міграції в Україні. 2017. 12 с.
3. Грищенко С. Протидія торгівлі людьми: навч. посіб. Чернівці: В.М. Лозовий, 2015. 223 с.
4. Набруско М. Використання матеріалів оперативно-розшукової діяльності на початковому етапі розслідування торгівлі людьми: монографія. Київ: Правова єдність; Алерта, 2016. 202 с.
5. Методичні рекомендації з виявлення, документування та розслідування злочинів, пов'язаних із торгівлею людьми / О. Крюков та ін. Київ: Фенікс, 2017. 159 с.
6. Діяльність прокурора із протидії злочинам, пов'язаним із торгівлею людьми та незаконною трансплантацією органів і тканин: навч. посіб. / І. Козьяков та ін. Кам'янець-Подільський: О.А. Буйницький, 2014. 166 с.
7. Навчальний посібник для суддів з питань судового провадження у кримінальних справах щодо торгівлі людьми з метою експлуатації праці / А. Орлеан та ін.; редкол.: О. Шаповалова, О. Горбунова, О. Кустова; Нац. шк. суддів України, Представництво Міжнар. орг. з міграції в Україні. Київ: Фенікс, 2014. 159 с.
8. Горбасенко П. Загальні положення методики розслідування торгівлі людьми: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09; Відкр. міжнар. ун-т розв. людини «Україна». К., 2013. 22 с.
9. Черечукіна Л., Яковенко М. Виявлення та розслідування злочинів, пов'язаних із торгівлею людьми: метод. рек. для практ. працівників. Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2013. 135 с.
10. Філашкін В. Криміналістичне забезпечення розслідування торгівлі людьми (міжнародне співробітництво): дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09; Нац. акад. внутр. справ. К., 2012. 194 с.
11. Лукач Н. Концептуальні засади та інституційні механізми протидії глобальній проблемі торгівлі людьми: автореф. дис. ... канд. політ. наук: 23.00.04; Чернів. нац. ун-т ім. Юрія Федьковича. Чернівці, 2016. 20 с.
12. Пунда А. Механізми державного управління у сфері протидії торгівлі людьми: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр.: 25.00.02; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. Київ, 2015. 20 с.
13. Олефір В. Торгівля людьми як елемент нелегальної міграції: соціальні і правові проблеми протидії: монографія. К.: Леся, 2013. 71 с.
14. Махнюк А. Методика профілювання ризиків у Державній прикордонній службі. Збірник наукових праць № 53. Хмельницький: вид-во НАДПСУ, 2010. С. 41–44.
15. Віхтюк А. Методологія аналізу ризиків у сфері охорони державного кордону. Науковий вісник Державної прикордонної служби України: науково-практичний альманах. № 4. Хмельницький: вид-во НАДСУ, 2007. С. 13–18.
16. Махнюк А. Теоретичні основи провадження кримінального аналізу у сфері правоохоронної діяльності. Актуальні питання прикордонної безпеки: сучасний стан та перспективи розвитку: збірник наукових праць НДІ ДПСУ. № 2. Київ: вид-во НАДПСУ, 2011. С. 15–19.